

NIEUWE SPELLINGMETHODE OP DE BORGMANSSCHOOL

Onderzoekers: Janneke Bergsma & Jojanneke van der Honing

Borgmanschool, 2013

Aanleiding van het onderzoek

Spelling is een dagelijks terugkerend onderdeel van het taalonderwijs. De Borgmanschool werkt momenteel met een verouderde versie van de methode Taal Actief Woordspel en is op zoek naar een nieuwe methode voor spelling. De reden hiervoor is dat de methode onvoldoende mogelijkheden biedt om te differentiëren en onvoldoende verwerkingsstof geeft. Dit vraagt veel voorbereidingstijd van de leerkracht. De CITO-scores van de Borgmanschool op het onderdeel spelling zijn onder de maat. (Zie bijlage 1).

Wij willen onderzoeken waaraan een nieuwe methode voor spelling moet voldoen.

De context

De groepssamenstelling op de Borgmanschool is voornamelijk homogeen. Het motto van onze school is: 'leren op maat is waar de Borgmanschool voor staat.' Om de kinderen onderwijs op maat te geven werken we met adaptief onderwijs. Waarbij elke groep tijdens de verwerking wordt onderverdeeld in drie subgroepen: intensief (leerlingen die extra instructie nodig hebben), basis (de gemiddelde leerling) en verdiept (leerlingen die verrijking aankunnen en een kortere instructie behoeven).

Tijdens instructielessen werken we volgens het IGDI - model (Interactief Gedifferentieerd Directe Instructie Model). Dit model bestaat uit de volgende fasen: Dagelijkse terugblik – Presentatie – (In)oefening – individuele verwerking – (Periodieke) terugblik.

Probleemstelling

De Borgmanschool werkt al jaren met een sterk verouderde versie van de spellingmethode Taalactief Woordspel. Onder de leerkrachten bestaat ontevredenheid over deze methode. Daarnaast zijn Cito-scores wat betreft spelling op de Borgmanschool aan de lage kant. Van de groepen 4 t/m 7 van alle locaties van de Borgmanschool scoort 40 % een V of VI score. (zie bijlage 1). Om deze redenen heeft het MT ons benaderd om op zoek te gaan naar een nieuwe methode voor spelling.

De doelstelling van het onderzoek is om te komen tot een advies voor een nieuwe methode voor spelling die aansluit bij de visie en werkwijze van de school.

Onderzoeksvraag:

Welke spellingmethode past het beste bij de Borgmanschool?

Deelvragen:

- Wat zijn de meest genoemde wensen van de leerkrachten van de Borgmanschool ten aanzien van een nieuwe methode voor spelling?
- Wat is volgens de literatuur het meest van belang voor het geven van goed spellingonderwijs?
- Wat zijn belangrijke zaken vanuit Cito voor een spellingmethode?

Methode van Onderzoek

Om een antwoord te krijgen op onze hoofdvraag: 'Waaraan moet een goede methode voor spelling voldoen?', hebben we recente onderzoeksresultaten bestudeerd met betrekking tot spellingdidactiek. Er is weinig onderzoek gedaan naar dit onderwerp. We zijn gestuit op een onderzoek van Stichting Leerplan Ontwikkeling uit 2009 van Bonset en Hoogeveen. Tevens hebben we de kwaliteitskaart voor spellingonderwijs gebruikt van School Aan Zet (Cees Hereijgens en Margot van den Berg in samenwerking met Dolf Janson, z.d.)

Daarnaast hebben we een vragenlijst ontworpen bestemd voor de leerkrachten van de Borgmanschool, waarin we na analyse te weten wilden komen wat ze misten en wat ze prettig vonden in de huidige methode en wat ze graag in een nieuwe methode wilden zien.

Na analyse van deze vragenlijst hebben we een kijkwijzer ontworpen, die we langs een drietal methoden zouden gaan leggen, te weten: Spelling in Beeld, Spelling op Maat en Taalactief (vernieuwde versie)

Om de kijkwijzer samen te stellen hebben we drie belangrijke punten uit de literatuurstudie gebruikt, vier wensen die naar voren kwamen uit de vragenlijst van de leerkrachten en daarnaast nog drie punten die wij zelf dusdanig belangrijk vonden in de organisatie van de Borgmanschool om mee te nemen.

Aan de hand van deze kijkwijzer gaan we na welke methode het hoogst scoort. Deze methode zullen wij vervolgens gaan adviseren aan ons MT.

Rapportage van feitelijke werkzaamheden

Literatuuronderzoek

Om een helder beeld te krijgen voor dit onderzoek is er bekeken wat er uit de literatuur bekend is over spellen in het basisonderwijs.

Wat werkt in het spellingonderwijs?

Het nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling heeft in 2009 een empirisch onderzoek gedaan. Er is geen onderzoek verricht naar een effectieve spellingmethode.

Uit het beginsituatieonderzoek van Het SLO naar aanvankelijk spellen (kleuters/ groep 3) komt het volgende naar voren (Bonset en Hoogeveen, 2009):

- *Belangrijk zijn fonologische kennis en vaardigheden. Fonologische kennis is het weten uit welke afzonderlijke klanken het woord is samengesteld. Dit maakt het mogelijk om het woord in afzonderlijke letters te ontleden en in de juiste volgorde op te schrijven. Deze vaardigheid speelt een zeer grote rol bij het aanvankelijk spellen.*
- *De woordbeeldstrategie, een woord vanuit je geheugen opschrijven, lijkt op de achtergrond en speelt pas veel later een rol.*

- *Voor beginnende spellers en lezers is de verklankende spelwijze belangrijk. Een goede speller wordt je niet door eenvoudigweg veel te lezen.*
- *Spellingoefeningen die positief samenhangen met spellingvaardigheid zijn mondeling spellen en naamschrijven (het schrijven van je eigen naam.)*
- *Het veelvuldig aanbieden van woorden en hardop laten lezen, zonder een beroep te doen op de fonologische kennis zorgt niet voor spellingvaardigheid. Lezen blijkt de minst geschikte manier om te leren spellen.*

Uit beginsituatieonderzoek naar voortgezet spellen (groep 4 t/m 8) komt het volgende naar voren met betrekking tot kennis, vaardigheden en strategieën van de speller:

- *Bij oudere leerlingen uit het basisonderwijs is een zwak positief verband gevonden tussen het gebruik van spellingregelstrategie en spellingvaardigheid.*
- *Bij oudere leerlingen hangt het gebruik van woordbeeldstrategie, een woord vanuit je geheugen opschrijven, samen met spellingvaardigheid.*
- *Het spellen van woorden met een vast woordbeeld levert minder fouten op dan het spellen van woorden met een variabel woordbeeld.*
- *Bij de groep met een variabel woordbeeld levert vooral het spellen van de homofone werkwoordsvormen (met dezelfde uitspraak, zoals; gebeurd/gebeurt, word/wordt) fouten op.*
- *De frequentie waarin een woord of werkwoordsvorm voorkomt en de context waarin het staat, zijn van invloed op het wel of niet correct spellen ervan.*
- *Leerlingen maken in dictees meer fouten dan in vrije stelopdrachten, maar in vrije stelopdrachten maken zij fouten die ze niet maken in dictees.*

Positieve effecten die bij effectonderzoek naar voortgezet spellen naar voren zijn gekomen:

- *De algoritmische aanpak van de werkwoordspelling. Een algoritme is een handelingsvoorschrift dat, als het goed uitgevoerd wordt, steeds een goede oplossing geeft. Vaak wordt zo'n algoritme gegoten in de vorm van een aantal vragen met twee keuzemogelijkheden als antwoord. Als een kind achtereenvolgens de vragen beantwoordt, komt het uiteindelijk bij een opdracht.*
- *De algoritmische aanpak van de spelling in open en gesloten lettergrepen.*

Effectieve aanpak bij zwakke lezers en spellers:

- *Spellinghulp in de vorm van schema's.*
- *Zelfcorrectietraining in de hulp van een stappenplan.*
- *Overtypen en overschrijven van complexe woordvormen. Deze aanpak doet een beroep op de woordbeeldstrategie.*
- *Visueel dictee. Deze aanpak doet eveneens een beroep op de woordbeeldstrategie.*

Effectieve aanpak bij dyslectici:

- *Een remediërend computerprogramma dat een beroep doet op de fonologische strategie.*

Effectieve didactische maatregelen:

- *Het geven van positieve (voortgang)feedback bij het leren spellen.*
- *Het individualiseren van het spellingonderwijs.*
- *Het (soms) coöperatief leren in duo's in de middenbouw.*

- *Een laatste belangrijke bevinding is dat het stelonderwijs, zowel vrij als begeleid, een positief effect heeft op de vaardigheid in spellen. Ook bij zwakke spellers die in hun teksten veel fouten maken.*

Naar betere spellingresultaten

Spelling behoeft altijd een auditieve start (Hereijgens en van den Berg, z.d.). Daar is een goede reden voor: wie kan spellen herkent, door aan een woord te denken of door een woord te horen, hoe het woord in elkaar zit en hoe dat klankbeeld in lettertekens moet worden omgezet. Dat is wat kinderen ook moeten leren en dat lukt alleen goed, als ze vanaf het begin trainen in het luisteren naar woorden, in plaats van te kijken naar woorden.

Voor een betere spellinginstructieles is een juiste instructie essentieel. Kinderen moeten leren dat je bij spelling allereerst goed moet luisteren naar het woord dat je wilt opschrijven. Door goed te luisteren leer je herkennen hoe het woord in elkaar zit, wat er lastig aan is en welke strategie (en soms meer strategieën) je moet toepassen. Soms moet er een spellingregel gebruikt worden, soms moet er een woordbeeld onthouden worden en soms denk je aan een woord wat erop lijkt en waarvan je de schrijfwijze weet. Zwakke spellers hebben moeite met het verdelen van woorden in klanken (of klankdelen) en met het kiezen van de juiste aanpak en/of met het onthouden hiervan. Maak van een spellingles een actieve instructieles: leg eerst kort en helder uit wat het lesdoel is (kennismaken met en herkennen van een nieuwe categorie). Laat de kinderen vervolgens (aan de hand van een of meer typerende woorden) eerst zelf bedenken wat (het kenmerk van) een nieuwe categorie is. Leg pas daarna kort en eenduidig uit welke strategie nodig is (soms een regel, soms een analogie, soms visuele inprenting) om tot de oplossing te komen. Oefen dat samen, laat ze dat zelfstandig (lieft in tweetallen) oefenen en geef daarna (directe) feedback op hun aanpak.

Daarnaast is het wenselijk het proces van leren spellen met de leerlingen te bespreken. Om te weten te komen hoe je een woord moet opschrijven volg je een aantal stappen: luister goed naar een woord; verdeel een woord in klanken of klankgroepen; herken wat er moeilijk is in een woord; bedenk hoe dat probleem opgelost kan worden en controleer het als het is opgeschreven. Wie een woord al kent (heeft geautomatiseerd) kan een paar stappen overslaan: dan schrijf je na het horen of denken het woord direct op. Kinderen moeten weten dat om die vaardigheid te krijgen goed oefenen nodig is. De leerkracht kan hierbij als model staan. De leerkracht verwoordt de oplossingsmethode: luister naar het woord, verdeel het in klanken en / of klankgroepen, geef aan welk(e) spellingsprobleem / problemen er in het woord aandacht vragen, pas op basis daarvan regels of hulpstrategieën toe en schrijf het woord op en controleer het woord. Na de instructiefase is het van belang dat oude spellingcategorieën regelmatig terugkomen (lange termijngeheugen).

Bij spelling gaat het om verletteren van klanken. Laat dus steeds woorden horen (ook al in de instructiefase, maar ook bij het herhalen van eerder aangeboden spellingcategorieën) waarna kinderen deze moeten opschrijven. Laat opgeschreven woorden ook steeds direct nakijken en lezen. Daardoor worden woord- en klankbeelden beter aan elkaar gekoppeld. Ook de instructie moet starten vanuit de klankvorm: de leerkracht laat de kinderen luisteren naar een woord, laat ze bedenken wat het kenmerk van deze categorie is en legt daarna uit wat maakt dat dit een aparte categorie bij spelling is en hoe je de schrijfwijze van dit soort woorden kunt vinden.

Maak de mogelijkheid van het gebruik van meerdere strategieën bewust. Na het aanbieden en aanleren van een spellingcategorie in de instructiefase (waarbij de leerlingen geleerd hebben om goed te luisteren naar een woord en te ontdekken waar er goed op gelet moet worden) kunnen kinderen in deze fase ervaren hoe ze het beste een spellingcategorie kunnen onthouden. Door over meerdere strategieën te praten, zorgt de leerkracht er voor dat de specifieke leerstijl van het kind aan bod komt.

Door het aanbieden van meerdere strategieën worden klanken, woordbeelden en spellingregels meer geïntegreerd en worden daardoor beter onthouden.

Het is ook belangrijk dat de woorden effectief worden ingeprent. Visuele inprenting blijkt een effectief middel te zijn om woordbeelden vast te houden. Dit vraagt wel een systematische aanpak, waarin de volgorde essentieel is:

- Het woord horen (zeg het woord dus);
- Er even over kunnen denken (wacht dus even);
- Benoemen wat er moeilijk is in het woord;
- Het (voorbeeld)woord laten verdwijnen en het (dus) uit het hoofd opschrijven;
- Het goed nakijken (waarbij het woord dus weer zichtbaar is);
- Het uitspreken (zodat woord- en klankbeeld weer aan elkaar gekoppeld worden).

Deze aanpak is zo effectief doordat kinderen starten met luisteren en ze de kans krijgen dat klankbeeld in gedachten aan letters te koppelen (in het werkgeheugen), terwijl ze vervolgens direct feedback krijgen door het woord te zien. Daarmee wordt hun keuze bevestigd of gecorrigeerd. Zo slijpt de koppeling van klankbeeld en woordbeeld in. Na het opschrijven volgt een tweede feedbackmoment, zodat het woord correct in het lange termijngeheugen wordt opgeslagen. Deze werkwijze is dus op essentiële punten anders dan wat meestal een borddictee of visueel dictee wordt genoemd. Bij werkbladen daarentegen kunnen kinderen een woord letter-voor-letter kopiëren wat dus niet leidt tot een woordbeeld. Een werkblad maken is dus geen geschikte oefening voor inprenting en heeft dus weinig zin in deze fase.

Gebruik dezelfde spellingregels en termen door de hele school. Dit gebeurt vaak niet op scholen. Toch is eenduidigheid noodzakelijk.

Taalvaardige leerlingen kunnen steun hebben aan spellingregels. In een spellingmethode kunnen de spellingregels te beperkt zijn. Deze kunnen uitgebreid worden door geheugensteuntjes aan te bieden (hoor je bijvoorbeeld –acht, - icht, - echt, -ucht, -ocht; dan schrijf je ch, behalve bij hij ligt, legt en zegt). Ook hierbij is het wel belangrijk dezelfde geheugensteuntjes door de hele school te gebruiken.

Hang de spellingregels en geheugensteuntjes op in de klas. Zo kan de leerkracht hier regelmatig naar verwijzen. Dit verhoogt de kans dat leerlingen (en leerkrachten) de regel gaan onthouden en gaan gebruiken.

Herhaal eerder behandelde spellingcategorieën. Begin elke spellingles met een 5-woordendictee. Voor zwakke spellers is het (extra) moeilijk om woordbeelden en spellingregels lang te onthouden. Herhaal eerder behandelde spellingcategorieën dan ook regelmatig. Laat de woorden direct na dit korte dictee zien; de leerlingen krijgen zo het juiste woordbeeld (weer) te zien.

Gebruik effectieve oefenvormen. Leerlingen moeten vooral actief het hele woord produceren. Invuloefeningen waarbij leerlingen alleen een deel van het woord moeten invullen zijn minder effectief. Ook het simpelweg overschrijven van een woord waarbij de leerling een woord letter-voor-letter kan kopiëren is niet effectief. Door coöperatieve werkvormen in te zetten kunnen leerlingen zelfstandig en effectief oefenen. Door samen te werken worden ze gestimuleerd om hun manier van herkennen onder woorden te brengen en goed na te gaan of ze samen de correcte redenering volgen en de juiste keuzes maken.

Spelling en Cito

Vanwege de tegenvallende Cito-resultaten is het voor onze school wenselijk dat een nieuwe methode parallel loopt met hetgeen er in de Cito toets spellingvaardigheid aan de orde komt. De leerlijn spelling van Cito per leerjaar is te vinden in bijlage 2 (Gerritse, M & Machielsen, A).

Empirisch onderzoek

Om een goed beeld te krijgen van de wensen van de collega's van de Borgmanschool ten aanzien van een nieuwe methode voor spelling hebben we een vragenlijst ontworpen. We wilden antwoorden krijgen op de volgende vragen:

- 1 *Welk rapportcijfer geef je de huidige spellingmethode op een schaal van 1 tot 10? Waarbij 1 zeer ontevreden is en 10 zeer tevreden. We willen bij deze vraag polsen of de leerkrachten inderdaad ontevreden zijn over de huidige methode, zoals ons is verteld door het M.T.*
- 2 *Waarover ben je tevreden in de huidige methode voor spelling? Met deze vraag willen we erachter komen wat de positieve punten zijn in de huidige spellingmethode, zodat we deze mee kunnen nemen in onze zoektocht naar een nieuwe methode.*
- 3 *Waarover ben je minder tevreden in onze huidige methode voor spelling? Met deze vraag willen we erachter proberen te komen wat de collega's missen in de huidige methode voor spelling en proberen we die in een nieuwe methode te zoeken.*
- 4 *Wat zou je graag zien in een nieuwe methode voor spelling? Met deze vraag proberen we erachter te komen wat voor beeld onze collega's hebben bij een nieuwe methode voor spelling?*
- 5 *Wil je nog iets kwijt dat van belang kan zijn voor ons onderzoek? Deze vraag is bedoeld voor collega's die nog iets willen zeggen dat nog niet aan bod is geweest in de bovenstaande vragen.*

Resultaten

Uit de antwoorden van de vragenlijsten komen de volgende vier punten het vaakst naar voren:

1. Goede ICT-lijn (6)
2. Moderne, aantrekkelijke uitstraling (14)
3. Differentiatie op 3 niveaus (8)
4. Gevarieerde werkvormen (6)

Deze punten hebben we opgenomen in onze kijkwijzer. Naast de drie punten uit het *literatuuronderzoek*:

5. Heeft de methode aandacht voor fonologische kennis en vaardigheden?
  6. Werkt de methode volgens de verklankende wijze?
  7. Maakt de methode gebruik van de algoritmische aanpak bij werkwoordspelling?
- Ten slotte hebben we een drietal punten *toegevoegd* die wij belangrijk vonden.
8. Sluit de methode aan bij Cito? (Vanwege tegenvallende Cito resultaten schoolbreed).
  9. Werkt de methode volgens het IGD-model? (De Borgmanschool werkt volgens dit model).
  10. Biedt de methode visuele ondersteuning voor spellingzwakke kinderen? (Vanuit de literatuur genoemd en vanuit de vragenlijsten.)

Het bovenstaande heeft geresulteerd in een kijkwijzer die we langs een drietal methoden hebben gelegd.

Conclusie

Uit onze onderzoeksresultaten komt **Taal Actief 2013** als best passend bij de Borgmanschool naar voren.

Wat is volgens de literatuur het meest van belang voor het geven van goed spellingonderwijs?

- Aandacht voor fonologische kennis en vaardigheden.
- Werken volgens de verklankende wijze.
- Het gebruiken van een algoritmische aanpak bij werkwoordspelling.

Wat zijn de meest genoemde wensen van de leerkrachten ten aanzien van een nieuwe methode voor spelling?

- Een aantrekkelijk uiterlijk voor kinderen.
- Differentiatie op 3 niveaus.
- Een uitgebreid softwarepakket.
- Gevarieerde werkvormen.

Wat zijn belangrijke zaken vanuit Cito voor een methode voor spelling?

De leerlijn spelling van Cito per leerjaar is terug te vinden in hoofdstuk 6.1.3 *Spelling en Cito*. Hierin wordt beschreven welke categorieën per leerjaar aan bod komen voorafgaand aan de middentoets en de eindtoets van Cito spelling.

Discussie

Een goede spellingmethode kan zeker voor een deel bijdragen aan goed spellingonderwijs. Daarnaast denken wij dat het van belang is dat de leerkracht over voldoende kennis beschikt ten aanzien van de didactiek van spelling. Wij adviseren de leerkrachten om de kwaliteitskaart voor betere spellingresultaten te bestuderen. (Te raadplegen op: www.taalpilots.nl/implementatie-koffer/inhoud/spellenstellen.)

Gebruikte literatuur

Hereijens, Cees en Margot van den Berg in samenwerking met Dolf Janson (z.d.)
Tips voor betere spellingresultaten CED groep.

Te raadplegen op: www.taalpilots.nl/implementatie-koffer/inhoud/spellenstellen.

H. Bonset en M. Hoogeveen (2009). *Opbrengstgericht spellen in het basisonderwijs. Een inventarisatie van empirisch onderzoek*, Enschede.

<http://opbrengstgerichtspellen.slo.nl/slo.nl/downloads/2009/Spelling-in-het-basis-onderwijs.pdf/>

Complete onderzoeksverslag te verkrijgen bij

Jojanneke van der Honing   Email: j.vanderhoning@borgmanschool.nl
Janneke Bergsma   Email: j.bergsma@borgmanschool.nl

o.b.s. Borgmanschool, Warmoesstraat 18, 9724 JL Groningen

Academische Opleidingschool
PO Noord-Nederland

Contactgegevens AOS-Noord:

ACADEMISCHE OPLEIDINGSSCHOOL PRIMAIR ONDERWIJS NOORD-NEDERLAND

Website: <http://www.aosnoord.nl/>

Projectleider: Heidi Rubingh, e-mailadres: h.rubingh@spiegelaar.nl